

همت دانش‌آموزان در نخستین مجله ورزشی مشهد

روزنامه‌نگار حسین بهنام

قدمت ورزش نوین در خراسان به اواخر قرن ۱۳ خورشیدی برمی‌گردد. به عبارت دیگر ۱۲۰ ساله هست که از اولین نشانه‌های بروز ورزش‌های نوین در مشهد می‌گذرد. از آن دوران تا امروز صدها ورزشکار در رشته‌های مختلف افتخارآفرینی کرده‌اند و نام خود را نه تنها در تاریخ ورزش خراسان، بلکه در پهنه ورزش ایران ماندگار کرده‌اند. برای بسیاری از این نام‌ها شروع ورزش حرفه‌ای از مدرسه بوده است. جایی که استعداد ورزشی آن‌ها کشف شده و زمینه شکوفایی آن فراهم آمده است.

در مشهد دبیرستان شاه‌رضای سابق (دکتر شریعتی امروز) را می‌توان پیش‌گام مدارس خراسان در شکوفایی استعداد‌های ورزشی دانش‌آموزان دانست. این دبیرستان و پیش از آن، دبستان شاه‌رضا، با پرداختن به ورزش‌های مختلف روز جهان، نه تنها زمینه‌آشنایی آن‌ها را با چنین ورزش‌هایی فراهم می‌کند که خود به مکان پرورش اولین نسل ورزشکاران نوین مشهد بدل می‌شود.

دبیرستان شاه‌رضا علاوه بر فعالیت‌های ورزشی با چاپ «سالنامه ورزشی دبیرستان شاه‌رضا» در سال ۱۳۲۲ به نوعی نخستین مجله ورزشی مشهد را نیز منتشر می‌کند. آخرین روز هفته تربیت بدنی بهانه‌ای است تا به این سالنامه ورزشی بپردازیم.

● ورزش در نخستین دبیرستان مدرن مشهد مهم‌ترین دبیرستانی که از سال ۱۳۰۴ خورشیدی به بعد، خارج از نظام دولتی در مشهد تأسیس می‌شود، دبیرستان «شاه‌رضا» یا «علی‌شریعتی» کنونی است. این دبیرستان تا سال ۱۳۰۹ خورشیدی به عنوان ضمیمه «مدرسه رضویه» در اداره آستان قدس رضوی فعالیت می‌کند. براساس اسناد موجود در سال ۱۲۶۲ قمری و زمان تولیت حاجی میرزا موسی خان، «از عایدات موقوفات در یکی از حجرات محن عتیق، مکتب خانه‌ای دایر و روزی یک صد دینار نقد و «اسیر نان و در هوشب جمعه پنج سیر گوشت و سالی دو دست لباس به چهل نفر شاگردان مکتب»

دراین مدرسه اصلاحاتی صورت می‌گیرد و عده محصلان شش کلاس آن، با بودجه سالانه ۳ هزار و ۵۱۲ تومانش به هشتاد نفر می‌رسد. تا سال ۱۳۰۹ خورشیدی همه چیز این مدرسه ابتدایی زیرمجموعه مدرسه رضویه است تا اینکه در سال ۱۳۰۷ خورشیدی کلاس اول و دوم دوره متوسطه برای اولین بار در مشهد در این مدرسه فعال می‌شود و یک سال بعد نیز کلاس سوم متوسطه در محل این آموزشگاه دایر می‌شود و همراه با تغییر نام این مدرسه، همه مدارس آستان قدس به نام «شاه‌رضا» موسوم می‌شوند. این اقدام بخشی از فعالیت‌های محمدولی خان‌اسدی، نایب‌التولیه وقت آستان قدس است که ضمن

گسترش فعالیت‌های آموزشی آستانه، فضای مدرسه را نیز به سبک جدید در محل فعلی می‌سازد. او به همین منظور در اراضی باغ‌عنبر، ساخت دبیرستان جدیدی را به مهندس طاهرزاده‌بهراد سفارش می‌دهد که با مبلغ ۴۱۰ هزار ریال احداث و رسماً در سال تحصیلی ۱۳۱۱-۱۳۱۰ با مدیریت علی‌اکبر مجیدی فیاض افتتاح می‌شود. شروع کار دبیرستان با ۲۴ دانش‌آموز است. اما این مدرسه، همه مدارس آستان قدس به نام «شاه‌رضا» موسوم می‌شوند. این اقدام بخشی از فعالیت‌های محمدولی خان‌اسدی، نایب‌التولیه وقت آستان قدس است که ضمن

از نکات جالب توجه این سال این است که دبیرستان هم‌زمان با فعالیت‌های آموزشی خود، تنظیم سالنامه‌ای را نیز در دستورکار قرار می‌دهد. بر پایه مندرجات سالنامه سال ۱۳۱۴-۱۳۱۳ خورشیدی، دبیرستان در «قسمت عقب عمارت [مرکزی]، دارای سه میدان باسکت‌بال و یک میدان والیبال و بعضی میدان‌های ورزشی دیگر است.» همچنین «اعمال خارج از پروگرام مدرسه (فوق برنامه) با هدف پرورش درونی جوانان» در قالب کلوپ‌های سالنامه و ورزش شامل فوتبال، بسکتبال، گلوله پرانی و نیزه و بوکس، انجمن ادبی، کتابخانه، صحرانوردی، پیشاهنگی و شیروخورشید انجام می‌شود.

اهمیت برنامه‌های یادشده از آنجا معلوم می‌شود که بیان شده است: «فوتبال مدارس اولین بار از سال ۱۳۰۸ خورشیدی در این دبیرستان معمول شد.» به همین ترتیب نخستین مسابقه فوتبال مدارس مشهد نیز خرداد ۱۳۰۹ بین دو کلاس هشتم و نهم دبیرستان شاه‌رضا در حضور اسدی، نایب‌التولیه وقت آستانه، برگزار و «چهارده جفت کفش فوتبال» به بازیکنان هدیه داده می‌شود. دبیرستان شاه‌رضا با همین پیشینه ورزشی و سابقه در چاپ سالنامه است که در سال ۱۳۲۲ خورشیدی به سراغ چاپ سالنامه ورزشی دبیرستان شاه‌رضا می‌رود.

نام: محمدتقی جعفریان؛ سمت: معلم ورزش

بنابر آنچه حسن باغبان در «دایره‌المعارف نامداران ورزش خراسان» نوشته است، محمدتقی جعفریان که سال ۱۲۹۹ خورشیدی در مشهد به دنیا آمده، یکی از شاگردان منوچهرمهران است و به دستور او به دانش‌سرای تربیت بدنی وارد می‌شود. او پیش‌تر دوران دبستان را در «شاه‌رضا» و سال‌های دبیرستانش را نیز در «ابن‌یمین» گذرانده است و چند ماه پس از پایان تحصیل در دانش‌سرای تربیت بدنی هم به اداره فرهنگ خراسان می‌پیوندد و به عنوان دبیر ورزش «شاه‌رضا» برمی‌گردد که حالا یک دبیرستان خوش‌نام و پیشرو است. محمدتقی جعفریان در یکی از مصاحبه‌های قدیمی اش می‌گوید: «سال ۱۳۱۷ همراه با چندتن از دوستان برای ادامه تحصیل به تهران رفتم. در خیابان داشتم می‌گشتم که ناگهان منوچهرمهران را دیدم. مرا صدا زد و گفت: مشهدی؟ گفتم: بله. گفت: اینجا چه می‌کنی؟ گفتم آمده‌ام تهران ادامه تحصیل بدهم. درشکه‌ای صدا زد و پنج ریال به درشکه‌چی داد و به وی گفت این پسر را می‌بری دانش‌سرای تربیت بدنی (شبهانه روزی بود) و به من گفت می‌روی دفتر می‌نشین تا من بیایم. دو ساعت بعد آمد. دست مرا گرفت و برد سر کلاس و به دانش‌آموزان گفت شما یک مبصر کم داشتید که

آن هم آمد و ما شدیم دانش‌آموز دانش‌سرا. پس از پایان تحصیل و دریافت دیپلم در خرداد ۱۳۱۹ به سفارش مرحوم مهران استخدام شدم و در دبیرستان شرف تهران کارم را آغاز کردم. سه ماه بعد، به درخواست اداره فرهنگ خراسان به مشهد منتقل شدم و دبیری ورزش دبیرستان شاه‌رضا به من محول شد. سال ۱۳۲۲ میریگری داوطلبان دوومیدانی مشهد را برای حضور در مسابقات کشوری برعهده داشتم.» جعفریان در سال ۱۳۲۴ مسئولیت تربیت بدنی خراسان را می‌گیرد اما پس از یک سال و نیم فعالیت به تبریز منتقل می‌شود و اداره امور ورزش آذربایجان را به دست می‌گیرد. او در سال ۱۳۲۷ برای شرکت در کلاس‌های مختلف تعلیماتی و تفریحات سالم به مدت هشت ماه به آمریکا اعزام و در سال ۱۳۳۰ دوباره مسئولیت تربیت بدنی خراسان را عهده‌دار می‌شود. این سمت دوباره در شهریور ۱۳۵۰ به جعفریان می‌رسد. این معلم‌شهیدی در سال ۱۹۵۹ به عضویت سازمان اتحادیه ورزشی جهانی پذیرفته می‌شود و تا دوران بازنشستگی عضو این سازمان می‌ماند. ۱۲ مهر ۱۳۸۲ روزی است که محمدتقی جعفریان پس از آنکه مدتی را در بیمارستانی می‌گذراند، دعوت حق را لبیک می‌گوید و به دیار باقی می‌شتابد.

اسامی بازیکنان تیم فوتبال شاه‌رضا در مسابقه ۱۳۲۲، از راست به چپ: صف‌بالا: آذر خشی، حجازی، جعفریان (سرپرست تیم)، ضابطیان، نصیراوغلی، دو صف پایین: سهامی، صالحی، اردشیری، رزاقی، نیروی و ناوی

برندگان دوهای امدادی مسابقات آموزشگاه‌های مشهد از دبیرستان شاه‌رضا در سال تحصیلی ۱۳۲۱ و ۱۳۲۲

عده‌ای از قهرمانان دوومیدانی دبیرستانی شاه‌رضا در سال تحصیلی ۱۳۲۱ و ۱۳۲۲

تیم فاتح بسکتبال مسابقات آموزشگاه‌های مشهد از دبیرستان شاه‌رضا در سال تحصیلی ۱۳۲۱ و ۱۳۲۲

مشخصات «سالنامه ورزشی دبیرستان شاه‌رضا»

شروع انتشار: سال ۱۳۲۲ خورشیدی
ناشر: باشگاه ورزش دبیرستان شاه‌رضای مشهد
مدیر: محمدتقی جعفریان (دبیر ورزش)
اعضای انجمن سالنامه: عنایت...، شاهنده، ماشاء...
موسویان: عبدالمجید مجید فیاض و حسین آریان‌پور
نوع: ورزشی و هنری
شعار سالنامه: «ز نیرو بود مرد را راستی»
قطع: ۱۵×۲۰ سانتی‌متر
تعداد صفحات: ۶۵ صفحه
چاپخانه: فردوسی تهران

● همراهی «مهران» نکته مهم در انتشار سالنامه، ترتیب و نظم اطلاعات در سالنامه است که به صورت

منظمی دسته‌بندی شده و در بخش‌های مجزا به رؤیت خواننده می‌رسد. گویا این امر را منوچهرمهران، رئیس وقت تربیت بدنی خراسان، نیز دریافته است و ذوق و سلیقه جعفریان را در تنظیم چنین سالنامه‌ای از علاقه و عشقش به تربیت بدنی می‌داند. باین حال گویا علاوه بر ذوق و پشتکار به امکانات بیشتری برای چاپ سالنامه نیاز است. به دلیل نبود امکانات کافی در مشهد برای چاپ و انتشار سالنامه، با پیشنهادی که جعفریان به مهران می‌دهد، «سالنامه ورزشی دبیرستان شاه‌رضا» توسط مهران در تهران چاپ می‌شود.

منوچهرمهران در این زمینه گفته است: «دوست گرامی من آقای جعفریان، با اطلاع کاملی که از علاقه من به انجام خدمات ورزشی به ویژه برای پیشرفت ورزش مشهد و دبیرستان شاه‌رضا داشتند، تنظیم و طبع سالنامه را در تهران، به من پیشنهاد نمودند. من هم با ذکر این نکته و مخصوصاً با ایمان و عقیده که به اخلاق پاک و رفتار پسندیده و جدیت و پشتکار ایشان دارم، انجام این خدمت ناچیز را با کمال میل و اشتیاق تقبل نموده و خوشوقتیم که اینک وظیفه خویش را به پایان رساندم.»

● اولین نشریه ورزشی خراسان «سالنامه ورزشی دبیرستان شاه‌رضا» اولین نشریه ورزشی خراسان محسوب می‌شود و اگرچه نام ورزشی را یکد می‌کشد، در بخش اول و بیست صفحه ابتدایی، به تاریخچه معرفی دبیران و فعالیت‌ها و انجمن‌های فعال در دبیرستان اختصاص دارد و در بخش دوم آن است که مقاله‌های ورزشی، معرفی ورزش‌های مختلف و گزارش‌هایی از فعالیت‌های ورزشی دبیرستان شاه‌رضا چاپ شده است.

متأسفانه هیچ‌یک از مطالب مندرج در سالنامه نام نویسنده ندارد و به نظر می‌رسد همه آن‌ها توسط هیئت تحریریه، یعنی همان انجمن سالنامه، تهیه و تنظیم شده باشد. همچنین سالنامه فاقد فهرست مندرجات است اما عناوینی برای برخی مطالب آن انتخاب شده است از جمله بخش نخست دیباچه؛ تاریخچه دبیرستان؛ کارهای خارج از برنامه، انجمن ورزش، اهمیت پرورش نیروی تن، چند دقیقه ورزش برای همه، شنا، انتخاب نوع ورزش و دسته‌بندی آن، اندازه زمین‌ها و آلات ورزشی، ورزش در دبیرستان شاه‌رضا، پیروزی‌های سه‌ساله، مسابقه فوتبال بین دسته‌های دبیرستان‌ها و دسته‌های آزاد، مسابقات قهرمانی کشور و ورزش در دنیا.

منابع: تاریخ تحلیلی روزنامه‌ها، مجله‌ها و سالنامه‌های خراسان، جلد سوم (سالنامه‌های مشهد و نشریه‌های اداری شهرهای تابعه خراسان)، تألیف ابراهیم حافظی و زینب اسماعیل بابگی، گزارش‌های شهرآرامحله مناطق ۱ و ۸ با عناوین «دبیرستان شریعتی، خاستگاه ستارگان ادب مشهد بود» و «جعفریان، مدیر ورزشی خوش‌نام»

تصاویر قدیمی برگرفته از سالنامه ورزش خراسان در سال ۱۳۲۲ خورشیدی

